

## INTERVIEW

### **Den kontemplative konkretist**

(Standart nr. 3, 2008)

Det er en svimlende elementær sproglig stærkstrøm og en jordnær, men højest særegen løbsagtighed, der kendetegner Thomas Hvid Kromanns forfatterskab. I et digressivt afsæt foldes skriften ud, mens vilterheden spejles i konkreter; en ny figur er landet på den avantgardistiske parcel.

*Af Jakob Østergaard Nielsen og Jonathan Nielsen*

Ved første øjekast kan Thomas Hvid Kromanns værker godt ligne *eksempler* på litteratur. Via en på én gang imponerende gennemført og konsekvent udfordrende selvbevidst sprogtone, sætter avantgarden og 1960'ernes formelle litterære eksperimenter sig igennem i forfatterens bevidsthed. Kromanns seneste værk, »Hr. Toksvig«, former sig således som en 78-siders tour de force ud i kunsten at ciselere en sætning; i ni kapitler følger vi hovedpersonen Hr. Toksvig, der ikke kan forestille sig noget værre end et liv i hovedsætninger, og derfor omfavner den retningsløse digression i både psyke og sprog. Med plotløsheden som poetologisk grundlag dyrker forfatteren litteraturens potentielle eksperimentalitet, hvad der selvfølgelig ikke har kunnet undgå at skille de viltre får fra de mere konservative bukke på kritikernes pænt brogede pampas.

Receptionen af Thomas Hvid Kromanns værker har således tenderet det tostrengede, idet anmelderne ofte har positioneret sig allerede i mødet med værkernes grundpræmis. Debuten og beatpastichen »Vexelstrøm« (1998) intonerede således denne pointe; hvor en anmelder anerkendte værkets sproglige energi, pointerede en anden patroniserende, at den unge Kromanns talent nok mest lå i det rent administrative, ergo formen. Da Kromanns tredje bog, det avantgardistiske raritetskabinet »Operation Hvid«, udkom i 2002, stod anmelderfeltet således også klar i hvert sit ringhjørne. Begge fløje anerkendte til en vis grad Kromanns virtuose omgang med sprog og form, men det var samtidigt denne virtuositet, der udgjorde stridens æble; hvad der i den ene lejr blev set som en munter og vanedannede omfavelse af den kulørte avantgardismes formmæssige og sproglige excesser, blev i den anden problematiseret som anstrengt og studentikost epigoneri og unødvendig sproglig drøvtygning. »Stævnemøder på Place Blanche« fra 2003 ændrede ikke nævneværdigt på det bipolare anmelderlandskab, og da »Hr. Toksvig« udkom i 2006,

var receptionen da også til at forudsige. Kritikerne typecastede lynsnart værket som et smalt kryptisk *showpiece*, mens en voksende gruppe af positive anmeldere insisterede på, at de mange ord og den akrobatiske syntaks ikke var et problem for værket, men tværtimod var med til at kvalificere dette som en vægtig og udfordrende læseoplevelse.

## **Det toksvigske nu**

Her kunne receptionshistorien for så vidt godt stoppe i et utaknemmeligt status quo, hvis ikke det var fordi, at visse kritikeres principforargelse over det kromannske projekt viste sig at være en meget lidt produktiv læsestrategi, idet den helt overskyggede det faktum at »Hr. Toksvig« markerede et væsentligt skift i Kromanns forfatterskab. Den eksploderende vilterhed blev ikke længere opretholdt med samme principfasthed som tidligere, ligesom de foregående værkers undersøgelse af en, fortrinsvis, litterær verden, syntes afløst af en undersøgelse af verden, litterært:

»På den ene side kan man sige, at »Hr. Toksvig« inkarnerer nogle af de samme avantgarde-strategier, som jeg undersøgte i mine forrige bøger, men samtidig er han forankret i en overkonkret virkelighed. I receptionen synes jeg også, at det har været som om, at folk slapper lidt af, for nu er projektet ligesom forankret. Tidligere har jeg skrevet meget kontinuerligt og alle mulige teksttyper, der stritter i alle mulige retninger, og jeg har ikke gjort noget forsøg på at tilpasse dem én standard. I »Operation Hvid« var det fantastisk at arbejde med en åben form, hvor alt kunne proppes ind; alt hvad jeg faldt over blev bare indarbejdet i bogen, som var et spontant projekt, der løbende blev revideret. Men efter »Stævnemøder på Place Blanche« skulle der ske noget andet. I »Hr. Toksvig« er der først blevet udtænkt et koncept, så er der blevet indsamlet materiale, og så er den blevet skrevet. Jeg har satset på, at selve skriveprocessen og det endelige fileri gør den tilstrækkeligt levende, så det ikke bliver for skematisk. Men det er helt klart en ændring af processen og en styring af den, også hen imod det narrative.«, siger Thomas Hvid Kromann og forsætter:

»Bogen har også fået nogle mere alment menneskelige træk i forhold til isolation, bortvendt tankevirksomhed osv., men der har samtidig været nogle forbud mod ting, der ikke måtte være i bogen; hele den latrinære del, hele seksualdriften. Det er ikke, fordi han er driftsløs, men han glør f.eks. ikke over på naboens store bryster eller sådan noget. Der er grænser for, hvad han må, og hvad han må tænke, og det er meget forankret i situationen for at gøre ham til den der lidt afpersonaliserede skikkelse. Der står, meget bevidst, ikke noget om hans fortid og ikke noget specielt om udseendet. I Information var han blevet placeret i forstædernes parcelhusliv, og jeg er hverken enig eller uenig, men det står der

ikke noget om. Der var også en anmelder, der skrev at bogen var en sympatisk udlevering af et småborgerligt liv, men egentlig er den ikke tænkt som en skildring af en småborgerlig personage. Det er mere en optagethed af »hvad sker der?«, eller »hvad sker der når man slår græs?«. Det har også handlet om at få forankret det virkeligt konkret, så det ikke bare var en overordnet *écriture*-ting, men der har selvfølgelig været nogle anmeldere, der synes at romanen var for meget et essay, der havde iført sig en litterær krop. I stedet for bare at skrive om fuglelivet eller græsslåningens poetik, så er der den der Hr. Toksvig med.«

Hr. Toksvigs hovedløse kontemplation af konkrete genstande kræver med andre ord, at man har et hoved at hænge det hovedløse op på, og et sådant udgør hovedpersonen Hr. Toksvig. Som konkret forankret generator muliggør Hr. Toksvig også bogens ekstremt udfoldede syntaks, idet hans insisteren på øjeblikket, og hans forsøg på at være til stede i det han foretager sig, er et meget konkret og elementært forståeligt afsatspunkt for de forsirede sætninger:

»Hr. Toksvig forsøger at opleve nuet, og læseren oplever det sammen med ham. Han reflekterer over nuet på en måde, der forhindrer ham i at være til stede i det. Det er meget banalt, men samtidig er den refleksion også læserens eneste mulighed for at nærme sig det toksvigske nu.«

Når Kromann indleder »Hr. Toksvig« med en omfattende sætning på 17 linier, er det dermed ikke bare litterært *bling-bling*, men også et forsøg på at nærme sig oplevelsen af øjeblikket — og det i et sprog og en syntaks, der adskiller sig væsentligt fra normal prosa:

»Tanken har været, at det skulle være lange syntakser, men at det egentlig ikke skulle være uforståeligt, for det er ret let at skrive uforståelige sætninger. Det er bare at køre derudaf, men bogen er rent faktisk meget gennemarbejdet, og man kan gå ind, analysere den enkelte sætning og det hænger fint nok sammen. Jeg har siddet og filet på det samme kapitel i måske flere måneder, men det har så også betydet, at det er blevet slebet så tilpas til, at der er en sammenhængende syntaks. Det er sådan set ikke gjort for, at det skulle være svært at læse, men mere fordi der måske i den danske standardprosa savnes en anden type sætninger end de realistiske korte knappe sætninger. På den her måde bliver det mere gammeldags med lange udfoldede sætninger, og samtidig har de lange sætninger også været gode, fordi de har været strukturerende, så hvis man har et sjovt ord, kan det ikke bare proppes ind.«

### **Interessanthedskriteriet**

Epigoneriet og kampen med og imod fortidens kæmper har tidligere i Thomas Hvid Kromanns værk fyldt en del (og »Operation Hvid« beskriver forfatteren således selv som

en art multi-epigoneri), men med »Hr. Toksvig« træder epigoneriet mere i baggrunden, uden det af den grund betyder, at Kromann anerkender det modernistiske originalitetskriterium. Intertekstualiteten, referencerne og dialogen er der dog endnu, blot i en anden form:

»I »Hr. Toksvig« er der selvfølgelig også lån forskellige steder fra, bl.a. Barthes, Niels Frank, Blanchot, Højholt og Calvino, men det er så lidt, og da jeg prøvede at lave et noteapparat til bogen, virkede det prætentivt og mislykket. Det handler også om, hvor et noteapparat begynder og slutter, for hvis en forfatter har to referencer, er det jo bare de direkte referencer, og der er jo også alt muligt andet, så noteapparatet giver ikke så meget mening i forhold til bogens projekt. Men der er klart en dialog med nogle af de forfattere; i kapitlet med muldvarpen er jeg mildest talt meget inspireret af Højholts »Dialog med en muldvarp«, og hele bogen er jo også et dialogprojekt med Calvinos »Hr. Palomar«. Bogen er på en måde, og det er sådan lidt pinligt at indrømme, et spin-off-projekt af en læsning af Calvino, og så har jeg så skrevet og tænkt en smule over afpersonaliseringen som litterært fænomen. Omvendt er Hr. Toksvig forankret i, hvad der kunne fortolkes som en dansk virkelighed, og så sker der noget andet. Hos Calvino er der også mere samliv og mere fortid, og det betyder selvfølgelig også noget for, hvordan værket er skruet sammen.«

I takt med at Kromanns bud på en dansk pendant til Hr. Palomar fik liv, faldt Hr. Toksvig-konceptet på plads, og det viste sig hurtigt at kunne generere en masse materiale. Efter at have arbejdet med projektet i flere år var det derfor nærliggende at forsøge at genbruge formen, og i udgangspunktet havde Kromann da også tænkt »Hr. Toksvig« som et serielt projekt.

»Jeg troede jo, at jeg skulle skrive ti bind i Toksvig-serien. Når konceptet var klart, kunne man bare køre derudaf, og bl.a. andet har jeg notater til Toksvig på charterrejse; en parallelbog med en charterfascistversion af Toksvig, der kører nogle af de samme ting igennem, men måske stilistisk forandrede. Så jeg begyndte at kopiere konceptet, men det blev sådan en bleg efterligning af den første bog, og det var jo lidt synd for den, hvis der kom tre efterfølgere, der bliver ringere og ringere, så indtil videre er projektet skrinlagt. Jeg lavede en tekst til Politiken, hvor Hr. Toksvig indgik i, der blev skrevet hurtigt og som viste, at nu var konceptet klart, og nu kunne det spytte ud. Men det blev også lidt uinteressant, både at skrive og læse. Det havde ikke samme spændstighed. Så når der står »forsættes« på bogens sidste side, går det ikke på, at det er serien der forsætter, men mere at bogen kunne forsætte, fordi den har den serielle struktur, hvor der ikke sker noget og ikke er nogen udvikling. I »Hr. Toksvig« sker der i den grad ikke en skid på overfladen, samtidig med at der alligevel kører nogle ting nedeunder.«

Fornemmelsen af at stå i stampe i Hr. Toksvigs buldrende bevidsthedsridt er, sammen med den allerede omtalte syntaks, med til at udfordre læseren. Skriftrummet fyldes bestandigt ud for læserens blik, og man skal holde øjnene lige på linien for ikke at falde af siden. Den konkretmættede skriftstrøm er dog, med alle sine konkrete henvisninger til regnorme, haveredskaber, muldvarpe osv., principielt forståelig; en forståelighed der på den ene side tager læseren ved hånden, men samtidig afstedkommer den, i positiv forstand, svimlende oplevelse, det er at læse værket. Romanen opleves således både som en eksperimentel proces og som formel fortælling; en dobbelthed Kromann er meget bevidst om:

»Min egen holdning til litteratur er nok, at så kan det være godt eller dårligt, men der er også et interessenhedskriterium; nu kommer vi her med alle vores måleinstrumenter, og den her tingest reagerer lidt anderledes end alle de der grå standardiserede dansk standardprosa a/s-produkter, der løbende kommer væltende ind. For mig er det en kvalitet i sig selv at repræsentere noget andet. Jeg har lidt en teori om, at når forfattere debuterer, er de ikke så sikre på formen, de er ikke så ferme, og de starter ofte lidt mere eksperimentelt og skævt, men så efterhånden finder de formen, de bliver ferme, og de bliver forfattere. Og så bliver jeg lidt skuffet, fordi det er som om, at det at dyrke det eksperimentelle er noget, man gør i starten, og så bliver man i øvrigt krimiforfatter eller realistisk prosa-forfatter, og så er det måske ikke længere så spændende i forhold til sådan en avantgarde-optik. Og der vil jeg så gerne prøve på at fastholde eksperimentet og det eksperimentelle samtidig med, at man måske også arbejder med lidt længere og mere fortællende strukturer. Det er at få de to elementer til at gå op, der er projektet.«

### **Kulørte eksperimenter**

Både som forfatter og som akademiker beskæftiger Thomas Hvid Kromann sig meget med de systemiske eksperimenter, der i 1960'erne integrerede det kulørte i et forsøg på at undgå det alt for anonyme, kedelige og gråt formalistisk eksperimenterende. Men selvom »Operation Hvid« således blev skrevet sideløbende med et speciale om Hans Jørgen Nielsens »Den mand der kalder sig Alvard«, og »Hr. Toksvig« efterfølgende er skrevet i forbindelse med en ph.d. om afpersonalisering, har Kromann ingen planer om at akademisere sin skønlitterære skriftpraksis:

»Jeg ville egentlig gerne skrive noget, der både var kulørt, underholdende, sjovt og på 300 sider, men som alligevel havde en teoretiske dimension som blev smuglet ind og integreret. Jeg tror dog ikke, at der kommer noget det næste halvandet år. Der har selvfølgelig været en masse ting, der har taget en masse tid, men det er også noget

principielt. Der er mange, der udgiver meget, måske også for meget, og når man har udgivet fem bøger, så har man også løbet hornene af sig. Der skal selvfølgelig helst ikke gå 15 år, men man må måske godt være lidt kræsen med, hvad der kommer. Der skal helst komme noget, der brager igennem og genererer noget kritisk opmærksomhed, ellers kan det hurtigt blive for meget af det samme. Men det næste vil klart blive noget romanagtigt.«

*Artiklen her er den anden i en interviewserie, der omhandler yngre, oversete og danske forfatterskaber, der endnu ikke er blevet ydet en mere tilbundsående opmærksomhed i den litterære offentlighed herhjemme. De sidste to interviews i serien bliver bragt i de kommende numre.*